

HEMŞİRELİKTE TIBBİ HATA VE ETİK BOYUTU

Şerife YILMAZ

© Copyright 2019

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-605-258-246-6	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Hemşirelikte Tıbbi Hata ve Etik Boyutu	25465
Yazar	Baskı ve Cilt
Şerife YILMAZ	Göktuğ Ofset
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin Dilmen	MED058090
	DOI
	10.37609/akya.1197

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. *Akademisyen Kitabevi* ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşturmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. *Akademisyen Kitabevi* ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	vii
1. BÖLÜM	
TIBBİ HATA VE TEMEL KAVRAMLAR	1
1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar.....	1
1.1.1. Tıbbi Hata	1
1.1.2. Tıbbi Uygulama Hatası, Tıbbi Kötü Uygulama, Malpraktis	2
1.1.3. Komplikasyon.....	3
1.1.4. Yan Etki	4
1.1.5. Ramak Kala Olay	4
1.1.6. Hasta Güvenliği.....	5
1.2. Tıbbi Hataların Nedenleri.....	5
1.3. Tıbbi Hataların Sınıflandırılması.....	6
2. BÖLÜM	
HASTA GÜVENLİĞİ VE TIBBİ HATALAR	9
2.1. Hasta Güvenliği ve Tıbbi Hatalar.....	9
2.2. Dünyada Tıbbi Hata Oranları	11
2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	13
2.2.2. Almanya	14
2.2.3. İtalya	14
2.2.4. Finlandiya	15
2.2.5. Japonya	15
2.2.6. İngiltere	15
2.2.7. İsveç	16
2.3. Türkiye’de Tıbbi Hata Oranları.....	16
2.4. Hasta Güvenliği Modelleri	19
2.4.1. Proaktif (Önleyici) Model	19
2.4.2. Reaktif (Düzeltilici) Model	20
2.4.3. Kişi Modeli (Suçlayıcı- Cezalandırıcı Model)	21
2.4.4. Sistem Modeli	22
2.5. Hasta Güvenliği Sistemleri	22
2.5.1. Kontrol Listesi Sistemi (Checklist Sistemi)	23
2.5.2. Bildirici Sistem	24

3. BÖLÜM

TIBBİ HATALARIN BİLDİRİMİ	25
3.1. Tıbbi Hataların Bildirimi	25
3.2. Bildirim Sistemleri.....	25
3.2.1. Zorunlu Bildirim/Raporlama Sistemleri	26
3.2.2. Gönüllü Bildirim Sistemleri	27
3.3. Tıbbi Hataların Bildirimine Etki Eden Faktörler.....	28
3.3. Tıbbi Hataların Bildirimi ve Yönetiminde Hemşirenin Sorumluluğu.....	29

4. BÖLÜM

HEMŞİRELİKTE TIBBİ HATA ve HEMŞİRENİN SORUMLULUĞU	31
4.1. Tıbbi Müdahale Kavramı.....	31
4.1.1. Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygun Olması İçin Gerekli Şartlar.....	32
4.1.1.1. Tıbbi Müdahalenin Kanunun Yetkili Kıldığı Kişilerce Yapılması	32
4.1.1.2. Tıp Verilerine Göre Gerekli ve Bu Verilere Uygun Tıbbi Müdahale/Endikasyon.....	34
4.1.1.3. Hastanın Aydınlatılması.....	34
4.2. Hemşirelikte Tıbbi Hatalar	35
4.3. Tıbbi Hatalarda Hemşirenin Yasal Sorumlulukları.....	39
4.3.1. Hemşirenin Tıbbi Hatalarda Hukuki Sorumluluğu	39
4.3.1.1. Hukuka ve Borca Aykırı Eylem	40
4.3.1.2. Kusur.....	41
4.3.1.3. İlliyet Bağı	41
4.3.1.4. Zarar	42
4.3.2. Hemşirenin Cezai Sorumluluğu	43
4.3.3. Hemşirenin İdari/ Disiplin Sorumluluğu.....	45

5. BÖLÜM

TIBBİ HATA VE ETİK	47
5.1. Tıbbi Hata ve Etik Arasındaki İlişki	47
5.2. Tıbbi Hataya İlişkin Kavramlar ve Etik Değerlendirme	47
5.3. Etik İlkeler ve Tıbbi Hata	50
5.4. Tıbbi Hatalarda Etik Sorumluluk	53
5.4.1. Etik Sorumluluk Nedir?	53
5.4.2. Etik Sorumluluğu Yaratın Nedir?.....	57

5.5. Etik İnkilem Nedir?	58
5.6. Tıbbi Hatalarda Etik ve Profesyonel Tutum	59
5.6. Hemşirelerin Tıbbi Hata Süreçlerindeki Etik Sorumlulukları ve İhbar Yükümlülüğü.....	66
5.7. Tıbbi Hataların Önlenmesinde Cezalandırma Kültürüne Karşı Sistem Yaklaşımı	75
6. BÖLÜM	
TIBBİ HATA EĞİTİMİ	79
6.1. Tıbbi Hata Eğitiminin Önemi	79
6.2. Örnek Tıbbi Hata Eğitim Programı.....	80
6.3. Tıbbi Hataya İlişkin Vaka Örnekleri	89
6.3.1. Vaka Analizi Rubrik Formu.....	91
6.4. Örnek Bilgi Testi.....	98
6.4.1. Bilgi Testi Rubriği	99
SONUÇ VE ÖNERİLER	101
KAYNAKLAR	105

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ACSNI:	Advisory Committee on the Safety of Nuclear Installations (Nükleer Tesisat Güvenliği Danışma Komitesi)
AHRQ:	Agency for Healthcare Research and Quality
ANA:	American Nurses Association (Amerikan Hemşireler Birliği)
DSÖ (WHO):	Dünya Sağlık Örgütü
DTB:	The World Medical Association (Dünya Tabipleri Birliği)
GRS:	Güvenli Raporlama Sistemi
HKS:	Hastane Hizmet Kalite Standartları
ICN:	International Council of Nurses (Uluslararası Hemşireler Konseyi)
IOM:	Institute of Medicine (Ulusal Tıp Enstitüsü)
ISMP	The Institute for Safe Medication Practices
JCAHO:	Joint Commission: Accreditation, Health Care, Certification (Sağlık Bakım Organizasyonları Akreditasyonu Birleşik Komisyonu)
JCI:	Joint Commission International (Uluslararası Birleşik Kurul)
NCC MERP:	The United States National Coordinating Council for Medication Error Reporting and Prevention (Birleşik Devletler İlaç Hata Raporlama ve Önleme Ulusal Koordinasyon Konseyi)
NHS:	National Health Service (Ulusal Sağlık Hizmetleri)
NPSF:	National Patient Safety Foundation (Ulusal Hasta Güvenliği Vakfı)
NRLS:	National Reporting and Learning System (Ulusal Raporlama ve Öğrenme Sistemi)
SAS:	Sağlıkta Akreditasyon Standartları
SKS:	Sağlıkta Kalite Standartları Hastane
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TDK:	Türk Dil Kurumu
TTB:	Türk Tabipler Birliği

ÖNSÖZ

Tıbbi hata kavramı her geçen gün giderek önem kazanan, tüm sağlık çalışanlarını olduğu gibi hemşireleri de ilgilendiren önemli bir kavramdır. Sağlık çalışanları tıbbi hatalarla içiçe çalışmaktadır. Hemşireler sağlık çalışanları içinde önemli bir yer tutmakta ve hasta ile 7 gün 24 saat yakından ilgilenmektedir. Hastanın bakım ve tedavisinde görev alan hemşireler bazen yaptıkları yanlış uygulamalar nedeniyle hasta güvenliğini olumsuz etkilemektedirler. Son yıllarda hemşirelere karşı açılan davalarda artış olduğu görülmektedir. Tıbbi hatalar; sağlık çalışanlarının hatalı uygulamaları, bilgi ve beceri eksikliği, ihmali ve özensiz davranışları nedeniyle oluşmakta ve hasta güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Tıbbi hataları azaltmak ve hasta güvenliğini sağlamak hasta bakım kalitesinin artırılması açısından son derece önemlidir. Bunun için sağlık çalışanlarının bu konuda farkındalıklarının artırılması ve olumlu tutum geliştirmeleri gerekmektedir.

Hasta güvenliği sağlık kurumlarında önemli bir kalite göstergesidir. Sağlık çalışanlarının tıbbi hata ile ilgili bilgilerini arttırmanın ve farkındalıklarını sağlamanın yolu eğitimidir. Sağlık ekibinin her bir üyesinin aldığı eğitimler ve eğitim olanakları yeniden değerlendirilerek geliştirilmelidir. Bunun için tıbbi hata eğitimine özellikle mezuniyet öncesi dönemde başlanması ve geleceğin sağlık çalışanı öğrencilerin güvenli sağlık hizmeti sunmaya hazır hale getirilmesi, hemşirelik müfredatlarına tıbbi hata ile ilgili derslerin eklenmesi, tıbbi hata konusundaki eğitimin öğrencinin kolay kavrayacağı ve özümseyeceği şekilde düzenlenmesi ve farklı etkinliklerle bu konudaki bilgi eksikliklerinin giderilmesi, bu konudaki görev, yetki ve sorumlulukların, hukuki, mesleki ve etik yaklaşımların öğretilmesi, mezuniyet sonrası hizmetiçi eğitimler, kongre ve sempozyumlarla konunun güncel tutulması gerekmektedir.

Bu çalışma, tıbbi hata konusunun hemşirelik müfredatında yeterince yer almadığını ve öğrencilerin eğitim ihtiyacı olduğunu ortaya koyarak, tıbbi hataları azaltmak ve konu hakkında farkındalık sağlamak açısından eğitimin önemini vurgulamak amacıyla tasarlanmış olan doktora tezinden üretilmiştir.

Çalışmanın planlanmasından yazımına kadar her aşamasında, bilgi, deneyim ve önerileri ile bana destek olan, yol gösteren ve emek harcayan değerli danışmanım Prof. Dr. Neyyire Yasemin YALIM'a

Değerli görüş ve önerileri ile teze emek ve katkı sağlayan tez izleme komitesi üyeleri, değerli hocalarım Prof. Dr. Ahmet ACIDUMAN ve Doç. Dr. Zehra GÖÇMEN BAYKARA'ya

Eğitim planını hazırladığım süreçte yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Meral DEMİRÖREN'e

Doğduğum günden itibaren beni asla yalnız bırakmayan desteğini esirgemeyen canım aileme,

Doktora sürecinde dünyaya gelen ve hayatıma anlam katan, doktora sürecini ve büyüme sürecini birlikte yaşadığım, bu süreçte yaşından daha olgun davranarak bana en büyük desteği sunan canım kızım AYŞE GÖZDE'ye

Sonsuz teşekkür ediyorum.

KAYNAKLAR

- ABOUMATAR HJ, THOMPSON D, WU A, DAWSON P, COLBERT J, MARSTELLER J, KENT P, LUBOMSKI LH, PAINE L, PRONOVOST P (2012). Republished: Development and evaluation of a 3-day patient safety curriculum to advance knowledge, self-efficacy and system thinking among medical students. *Postgrad Med J*, **88**: 545-551.
- AGARWALA AV, NURUDEEN S, HAYNES AB (2015). Perioperative checklists and handoffs: Implementation and practice. *Advances in Anesthesia*, **33**: 191-216.
- AGGARWAL R, MYTTON OT, DERBREW M, HANANEL D, HEYDENBURG M, ISSENBERG B, MACAULAY C, MANCINI ME, MORIMOTO T, SOPER N, ZIV A, REZNICK R (2010). Training and simulation for patient safety. *Qual Saf Health Care*, **19**(Ek 2): 34-43.
- AHMED M, ARORA S, TIEW S, HAYDEN J, SEVDALIS N, VINCENT C, BAKER P (2014). Building a safer foundation: The lessons learnt patient safety training programme. *BMJ Qual Saf*, **23**: 78-86.
- AHRQ (2017a). Culture of Safety. Erişim Adresi: [<https://psnet.ahrq.gov/primers/primer/5/safety-culture>]. Erişim Tarihi: 01/08/2017.
- AHRQ (2017b). Reporting patient safety events. Erişim Adresi: [<https://psnet.ahrq.gov/primers/primer/13/voluntary-patient-safety-event-reporting-incident-reporting>]. Erişim Tarihi: 09/08/2017.
- AKALIN HE (2004). Hasta güvenliği kültürü: Nasıl geliştirebiliriz?. *ANKEM Derg*, **18**(Ek 2): 12-13.
- AKALIN HE (2005). Yoğun Bakım Ünitelerinde Hasta Güvenliği. *Yoğun Bakım Dergisi*, **5**(3): 141-146.
- AKARSU B (1998). Felsefe Terimleri Sözlüğü. İnkılap Kitabevi, 12. Baskı, İstanbul, s.:146,162.
- AKÇA AY F (2008). Temel Hemşirelik, Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar. İstanbul Medikal Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.
- AKÇA AY F (2013). Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- AKGÜN S (2014). Hasta güvenliği, beklenmeyen ciddi tıbbi hatalar-sentinel olaylar-sentinel events in healthcare. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*. **1**(2): 75-82.
- AKINCI VURAL B, COŞKUN G (2011). Kurumsal sosyal sorumluluk ve etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, **1**: 61-87.
- AKTAN CC (2006). Organizasyonlarda yanlış uygulamalara karşı bir sivil erdem, ahlaki tepki ve vicdani red davranışı: Whistleblowing. *Mercek Dergisi*, 1-13.
- ALCAN Z, AKSOY A, CİVİL B, TEKİN DE, EKİM R, ÖZBUCAK CİVİL S, ÇAKAR V (2011). Hemşirelik Hizmetleri Işığında Hastane Süreçleri. İstanbul. Nobel Tıp Kitabevi, s.:78.
- ALCAN Z, TEKİN DE, ÖZBUCAK CİVİL S (2012). Hasta Güvenliği Beklenmedik Olaylarda Hemşirenin Rolü. Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- ALTUNKAN H (2009). Hemşirelik Hizmeti Sunan Sağlık Personelinde Malpraktis: Konya Örneği. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- ARDAHAN M (2003). Hemşirelerin savunuculuk rolü. *C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, **7**(2): 23-27.

- ARDAHAN M, ALP FY (2015). Hasta güvenliği ve hasta güvenliğini sağlamada sağlık çalışanlarının ve yöneticilerin rolü. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, **6**(2): 85-88.
- ARONSON JK (2009). Medication errors: Definitions and classification. *British Journal of Clinical Pharmacology*, **67**(6): 599-604.
- ASLAN H (2017). Kadın doğum hekimliğinde dava edilmeyi önleyici yaklaşımlar. Erişim Adresi:[http://tjodistanbul.org/eski/index.php?option=com_k2&view=item&id=375:kadin-dogum-hekimliginde-dava-edilmeyi-onleyici-yaklasimlar]. Erişim Tarihi: 10/09/2017.
- AYDIN E (1999). “Tıbbi Etik ve Malpraktis” *Tıbbi Tıp Etiği Araştırmaları*. Ed: Arda B. Biyoetik Derneği Yayınları, s.:45-50.
- AYDIN E (2006). Dünya ve Türk Tıp Tarihi. Güneş Kitabevi, Ankara.
- AYDIN O (2004). “Tutumlar” *Davranış Bilimlerine Giriş*. Ed: Özkalp E. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 3. Baskı, Eskişehir, s.: 279-295.
- AYDIN Y, TURAN Z, DİKMEN Y, TAŞTAN E, YILMAZ G (2015). Ebelik ve hemşirelik intörn öğrencilerin tıbbi hataya eğilim düzeylerinin belirlenmesi, Ebelikte Güncel Yaklaşımlar Sempozyumu Özet Kitabı, Sakarya, s.:9-10.
- AYDINLI S (2015). Meslek etiği, estetik duyarlılık, etik sorumluluk. Erişim Adresi: [<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=398&RecID=3700>]. Erişim Tarihi: 09/04/2017.
- BABADAĞ K (1991). Hemşirelik ve Etik. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, **5**(19): 5-10.
- BAHÇECİK N (2016). “Tıbbi Hataların Bildirimi ve Yönetimi” *Tıbbi Hatalar ve Hasta Güvenliği Eğitim Rehberi*. Ed: Öztürk H, Kahrıman İ. İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, s.:53-71.
- BARKER KN, FLYNN EA, PEPPER GA (2002). Medication errors observed in 36 health care facilities. *Arch Intern Med.*, **162**: 1897-1903.
- BAYAT AH (2010). Tıp Tarihi. Pınarbaş Matbaacılık ve Reklam Hizmetleri, 2. Baskı, İstanbul.
- BAYINDIR ÇEVİK A, DEMİRCİ A, GÜVEN Z (2015). Hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitim sırasında yaptıkları ilaç uygulama hataları ve tıbbi hata farkındalıkları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, **6**(3): 152-159.
- BEAUCHAMP TL, CHILDRESS JF (2017). Biyomedikal Etik Prensipleri. Çeviri Ed: Temel MK. Betim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- BEDELL SE, DEITZ DC, LEEMAN D, DELBANCO TL (1991). Incidence and characteristics of preventable iatrogenic cardiac arrests. *JAMA*, **265**(21): 2815-2820.
- BERWICK DM (2003). Errors today and errors tomorrow. *N.Engl.J.Med.*, **348**(25): 2570-2572.
- BIFFTU BB, DACHEW BA, TIRUNEB T, BESHAN DT (2016). Medication administration error reporting and associated factors among nurses working at the University of Gondar referral hospital, Northwest Ethiopia, 2015. *BMC Nursing*, 15:43.
- BİLGE Y (2012). “Tıpta Uygulama Hatalarının Adli Tıp Yönünden Değerlendirilmesi”. *Medikolegal Düzlem Tıpta Uygulama Hataları*. Ed: Bilge Y. Geçim İE. Ofset Digital, 1. Baskı, Ankara, s.:7-12.
- BİRTEK F (2007). Tıbbi müdahaleler açısından komplikasyon- malpraktis ayrımı. *İstanbul Barosu Dergisi*, **81**(5): 1997-2006.
- BLOOD J (2014). Ethical responsibility and treatment errors. *Nature Publishing Group*, **216**(2): 59-60.

- BODUR S, FİLİZ E, ÇİMEN A, KAPÇI C (2012). Ebelik ve hemşirelik son sınıf öğrencilerinin hasta güvenliği ve tıbbi hatalar konusundaki tutumu. *Genel Tıp Dergisi*, **22**(2): 37-42.
- BOLSIN S, FAUNCE T, OAKLEY J (2005). Practical virtue ethics: Healthcare whistleblowing and portable digital technology. *J Med Ethics*, **31**: 612-618.
- BORCHARD A, SCHWAPPACH DLB, BARBİR A, BEZZOLA P (2012). A systematic review of the effectiveness, compliance, and critical factors for implementation of safety checklists in surgery. *Annals of Surgery*, **256**(6): 925-933.
- BOUVILLE M (2008). Whistle-blowing and morality. *Journal of Business Ethics*, **81**: 579-585.
- BRENNAN TA, LEAPE LL, LAIRD NM, HEBERT L, LOCALIO AR, LAWTHERS AG, NEWHOUSE JP, WEILER PC, HIATT HH (1991). Incidence of adverse events and negligence in hospitalized patients: results of the Harvard Medical Practice Study I. *N Engl J Med*, **324**(6): 370-376.
- BURKHARDT MA, NATHANIEL AK (2013). Çağdaş Hemşirelikte Etik, Çeviri Ed: Alpar ŞE, Bahçecik N, Karabacak Ü. İstanbul Tıp Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul.
- BÜKEN E (2014). “Tıpta Uygulama Hataları ve Engelleme Yolları” *Uluslararası Türk – Amerikan Tıp Hukuku ve Etiği Sempozyum Kitabı*. Ed: Özel Ç, Özcan Büyüktanır BG. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.:185-191.
- BÜYÜK LAROUSSE SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİSİ (1986). Sorumluluk. Milliyet Gazetecilik A.Ş. s.:10687.
- CAN İÖ, ÖZKARA E, CAN M (2011). Yargıtayda karara bağlanan tıbbi uygulama hatası dosyalarının değerlendirilmesi. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, **25**(2): 69-76.
- CANDAŞ B, GÜRSOY A (2015). Cerrahide hasta güvenliği: güvenli cerrahi kontrol listesi. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **3**(1): 40-50.
- CARAYON P, HUNDT AS, KARSH BT, GURSES AP, ALVARADO CJ, SMİTH M, BRENNAN PF (2006). Work system design for patient safety: The SEIPS model. *Qual Saf Health Care*, **15**(Ek1): 50-58.
- CEBECİ F, GÜRSOY E, TEK S (2012). Hemşirelerin tıbbi hata yapma eğilimlerinin belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, **15**(3): 188-196.
- CEBECİ F, KARAZEYBEK E, SUCU DAĞ G (2014). Öğrenci hemşirelerin hastane uygulamaları sırasında tanık oldukları tıbbi hata durumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, **3**(2): 736-748.
- CHENOT TM (2007). Frameworks for patient safety in the nursing curriculum. University of North Florida College of Education and Human Services. Doctoral Thesis.
- CİVANER M (2011). “Malpraktis” yerine “hizmet kaynaklı zarar”. *Türk Pediatri Arşivi*, **46**(1): 6-11.
- CLAY-WILLIAMS R, COLLIGAN L (2015). Back to basics: Checklists in aviation and healthcare. *BMJ Quality Safety*, **24**(7): 428-431.
- CONERLY C (2000). Strategies to increase reporting of near misses and adverse events. *J Nurs Care Qual*, **22**(2): 102-106.
- COYLE YM, MERCER SQ, MURPHY-CULLEN CL, SCHNEIDER GW, HYNAN LS (2005). Effectiveness of a graduate medical education program for improving medical event reporting attitude and behavior. *Qual Saf Health Care*, **14**: 383-388.
- ÇAKIR A, TÜTÜNCÜ Ö (2009). İzmir ili hastanelerinde hasta güvenliği algısı. I. Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi Kitabı, Turunç Matbaacılık, Antalya, 189-205.

- ÇETİN G (2006). “Tıbbi Malpraktis” *Yeni Yasalar Çerçevesinde Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Tıbbi Malpraktis ve Adli Raporların Düzenlenmesi*. Ed: Çetin G, Yorulmaz Ç. İ.Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi, No: 48, İstanbul, s.:31-42.
- ÇETİNKAYA P (2016). Hemşirelikte Tıbbi Uygulama Hataları. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÇIRPI F, DOĞAN MERİH Y, YAŞAR KOCABEY M (2009). Hasta güvenliğine yönelik hemşirelik uygulamalarının ve hemşirelerin bu konudaki görüşlerinin belirlenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3): 26-34.
- ÇOBANOĞLU N (2007). Tıp Etiği. İlke Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- DAŞTAN A, BAYRAKTAR Y, BELLİKLİ U (2015). Muhasebe mesleğinde etik ikilem ve etik karar alma konularında farkındalık oluşturma: Trabzon ilinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(1): 63-82.
- DEMİR ZENCİRCİ A (2010). Hemşirelik ve hatalı tıbbi uygulamalar. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 1: 67-74.
- DEMİRHAN ERDEMİR A (2011). Tıpta Etik ve Deontoloji. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul
- DEMİRTAŞ Ü, ÖZENÇ S, ÖZDEN A, ÖZMEN P, DURMUŞ M, YAPICI A, ALTAYLI E, TOK D, TUNCER SK, ALTINEL S, TÜRK YZ (2014). Tıp öğrencilerinin hasta güvenliği algısı. *TAF Prev Med Bull*, 13(4): 315-320.
- DİLMEN B (2016). Hemşirelik Öğrencileri ve Hemşirelerin Hasta Güvenliği Kültürü Algılamalarının Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Doktora Tezi.
- DOKTORLUK, HEMŞİRELİK, EBELİK, DIŞ HEKİMLİĞİ, VETERİNERLİK, ECZACILIK VE MİMARLIK EĞİTİM PROGRAMLARININ ASGARİ EĞİTİM KOŞULLARININ BELİRLENMESİNE DAİR YÖNETMELİK (2 Şubat 2008). Resmi gazete, Sayı:26775. Erişim Adresi: [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/02/20080202-9.htm>]. Erişim Tarihi: 01/11/2016.
- DURŞUN S, BAYRAM N, AYTAÇ S (2010). Hasta güvenliği kültürü üzerine bir uygulama. *Sosyal Bilimler*, 8(1): 1-14.
- DTB (1992). Dünya Tabipler Birliği Malpraktis Bildirisi (1992). Erişim Adresi: [<http://www.ttb.org.tr/TD/TD59/597.html>]. Erişim Tarihi: 06/08/2016.
- EATON TV, AKERS MD (2007). Whistleblowing and good governance. *The CPA Journal*, 77(6): 66-71.
- EKİCİ D (2013). Sağlık Hizmetinde Toplam Kalite Yönetimi. Sim Matbaacılık, Ankara, s.: 73,81-83,187.
- ERDEMİR F (1998). Hemşirenin rol ve işlevleri ve hemşirelik eğitiminin felsefesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 2(1): 59-63.
- ERSOY N (1994). Hemşirelik ve etik. *Hemşirelik Bülteni*, 33(7): 43-51.
- ERSOY Y (2004). Tıbbi hatanın hukuki ve cezai sonuçları. *TBB Dergisi*, 53: 161-190.
- ERTEM G, OKSEL E, AKBIYIK A (2009). Hatalı tıbbi uygulamalar (malpraktis) ile ilgili retrospektif bir inceleme. *Dirim Tıp Gazetesi*, 84(1): 1-10.
- ERYILMAZ B (2012). Üç temel alan etik davranış ilkelerinin belirlenmesi etik incelemeler etik kültürün geliştirilmesi. Erişim Adresi: [<http://etik.gov.tr/Portals/0/sunumlar/25 Mayıs Etik Günü>]. Erişim Tarihi: 27/08/2017.
- ERYILMAZ B, BİRİCİKOĞLU H (2011). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7): 19-45.
- ESCHER C, CREUTZFELDT J, MEURLING L, HEDMAN L, KJELLIN A, FELLÄNDER-TSAI L (2017). Medical students' situational motivation to participate in simu-

- lation based team training is predicted by attitudes to patient safety, *BMC Medical Education*, **17**: 37.
- FENG X, BOBAY K, WEISS M (2008). Patient safety culture in nursing: A dimensional concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, **63**(3): 310-319.
- GADD S, COLLINS AM (2002). Safety culture: A review of the literature. *Health & Safety Laboratory*, **44**: 1-36.
- GARCIA C, GOOLSARRAN N (2016). Learning from errors: Curriculum guide for the morbidity and mortality conference with a focus on patient safety concepts, *MedEdPORTAL*, **12**: 10462.
- GAWANDE A (2010). The Checklist Manifesto. Profile Books LTD, London.
- GÖKMEN H, GÜLEÇ S (2010). Tıbbi malpraktis riskinin yönetiminde bir araç olarak hekim mesleki sorumluluk sigortaları. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, **1**: 9-17.
- GÖKDOĞAN F, YORGUN S (2010). Sağlık hizmetlerinde hasta güvenliği ve hemşireler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, **13**(2): 53-59.
- GÖKPINAR M (2008). Ceza sorumluluğunun temeli "Kast". *TBB Dergisi*, **79**: 198-233.
- GRS (2016). Güvenli Raporlama Sistemi 2016 Yılı İstatistik ve Analiz Raporu. TC.Sağlık Bakanlığı.Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı.
- GÜL Ş, GENÇ KUZUCA İ, YALIM NY (2016). Hemşirelerin etik eğitiminin meslek hayatına yansımaları konusundaki görüşleri. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, **3**(2): 85-97.
- GÜLEÇ D (2012). Tıbbi Hatalarda Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelikte Yönetim Yüksek Lisans Tezi, s.:58.
- GÜN M, GÖÇMEN BAYKARA Z, ŞAHİNOĞLU S (2010). Hemşirelik Etiğinin Tarihsel Gelişimi. VI. Tıp Etiği Kongresi "Biyoetikte Yeni Ufuklar" Bildiri Kitabı. 1. Baskı, İstanbul.
- GÜNDOĞAN AO (2017). Eylemde sorumluluk ve özgür ilişkisi. Erişim Adresi: [<http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Bildiri/Ali-Osman-Gundogan-Eylemde-Sorumluluk-ve-Ozgurluk.pdf?i=1>]. Erişim Tarihi: 10/09/2017.
- GÜNDOĞDU S, BAHÇECİK N (2012). Hemşirelerde hasta güvenliği kültürü algılamasının belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, **15**(2): 119-128.
- GÜNGÖR P, DOĞAN MERİH Y, YAŞAR KOCABEY M (2012). Farklı ülkelerin malpraktis konusunda yasal düzenleme girişimleri, zorunlu mali sorumluluk sigortası. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, **43**(4): 128-138.
- HAKERİ H (2016). Tıp Hukuku. Seçkin Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara.
- HASTA HAKLARI YÖNETMELİĞİ (01 AĞUSTOS 1998). Resmi Gazete, Sayı: 23420. Erişim Adresi: [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110406-3.htm>]. Erişim Tarihi: 16/12/2016.
- HASTA VE ÇALIŞAN GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINA DAİR YÖNETMELİK (6 Nisan 2011). Resmi Gazete, Sayı: 27897. Erişim Adresi: [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110406-3.htm>]. Erişim Tarihi: 16/12/2016.
- HAYNES AB, WEISER TG, BERRY WR, LIPSITZ S, BREIZAT AH, DELLINGER EP, HERBOSA T, JOSEPH S, KIBATALA P, GAWANDE A (2009). A surgical safety checklist to reduce morbidity and mortality in a global population. *New England Journal of Medicine*, **360**(5): 491-499.
- HEALTH QUALITY SAFETY COMMISSION (2016). Patient safety reporting systems: A literature review of international practice. Erişim Adresi: [<https://www.hqsc.govt.nz/assets/Reportable-Events/Publications/Patient-safety-reporting-systems-literature-review-Nov-2016.pdf>]. Erişim Tarihi: 16/02/2017.

- HEALTH RESEARCH EDUCATIONAL TRUST (2013). Checklists to improve patient safety. Erişim Adresi: [<http://www.hpoe.org/checklists-improve-patient-safety>]. Erişim Tarihi: 15/01/2017.
- HEMŞİRELİK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ (2017). Erişim Adresi: [http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_hemsirelik&view=hemsirelik]. Erişim Tarihi: 15/08/2017.
- HEMŞİRELİK YÖNETMELİĞİ (8 Mart 2010). Resmi Gazete, Sayı: 27515. Erişim Adresi: [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-4.htm>]. Erişim Tarihi: 16/12/2016.
- HEMŞİRELİK YÖNETMELİĞİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK (19 Nisan 2011). Resmi Gazete, Sayı: 27910. Erişim Adresi: [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm>]. Erişim Tarihi: 16/12/2016.
- HEMŞİRELİK KANUNU (2 Mayıs 2007). Resmi Gazete, Sayı: 26510. Erişim Adresi: [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-3.htm>]. Erişim Tarihi: 16/12/2016.
- HKS (2011). Hastane Hizmet Kalite Standartları. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Pozitif Matbaa Ltd. Şti., Ankara.
- HOBGOOD C, HEVIA A, HINCHEY P (2004). Profiles in patient safety: When an error occurs. *Academic Emergency Medicine*, **11**(7): 766-770.
- HOLLNAGEL E (2012). Proactive approaches to safety management. Erişim Adresi: [<http://www.health.org.uk/sites/health/files/ProactiveApproachesToSafetyManagement.pdf>]. Erişim Tarihi: 09/04/2017.
- HOPE (2004). Insurance and Malpractice. Final report of HOPE's Sub-Committee on Co-ordination Brussels.
- HUANG Q (2008). Clinical risk management, medical negligence prevention and the law: A review. *International Journal of Risk & Safety in Medicine*, **20**: 185-197.
- ICN (2006). Safe Staffing Saves Lives. Erişim Adresi: [<http://www.icn.ch/images/stories/documents/publications/ind/indkit2006.pdf>]. Erişim Tarihi: 01/04/2017.
- ICN (2015). Nurses: A Force For Change, Care Effective, Cost Effective. Erişim Adresi: [http://www.icn.ch/images/stories/documents/publications/ind/IND_2015_Eng.pdf]. Erişim Tarihi: 01/04/2017.
- ILAN R, FOWLER R (2005). Brief history of patient safety culture and science. *Journal of Critical Care*, **20**(1): 2-5.
- ISMP (2017). Discussion paper on adverse event and reporting in healthcare. Erişim Adresi: [<https://www.ismp.org/Tools/whitepapers/concept.asp>]. Erişim Tarihi: 09/08/2017.
- IŞIK O, AKBOLAT M, ÇETİN M, ÇİMEN M (2012). Hemşirelerin bakış açısıyla tıbbi hataların değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, **11**(4): 421-430.
- IŞIK YILMAZ ŞB (2012). Tıbbi müdahalelerde hekimin aydınlatma yükümlülüğü. *TBB Dergisi*, **98**: 389-410.
- İNSAN HAKLARI VE BİYOTİP SÖZLEŞMESİ (2014). Resmi Gazete, Sayı: 25439. Erişim Adresi: [<http://www.hasta.saglik.gov.tr/TR,4776/insan-haklari-ve-biyotip-sozlesmesi.html>]. Erişim Tarihi: 08/11/2017.
- JCAHO (2007). Disclosing Medical Errors A Guide to An Effective Explanation and Apology. Joint Commission on Accreditation of Healthcare Organizations, USA, s.:46,47,52.
- JCI (2007). Disclosing Medical Error, A Guide to An Effective Explanation and Apology. Erişim Adresi: [<https://psnet.ahrq.gov/resources/resource/4578/disclosing-me>

- dical-errors-a-guide-to-an-effective-explanation-and-apology]. Erişim Tarihi: 12/01/2017.
- JOHNSTONE MJ, KANITSAKI O (2006). The ethics and practical importance of defining, distinguishing and disclosing nursing errors: A discussion paper. *International Journal of Nursing Studies*, **43**(3): 367-376.
- KAHRİMAN İ, ÖZTÜRK H, BABACAN E (2014). Hemşirelerin Tanı, Tedavi Ve Bakım Uygulamaları Sırasında Tıbbi Hata Oranlarının Değerlendirilmesi. Vehbi Koç Vakfı Hemşirelik Fonu Proje No: 2014-2. Erişim Adresi: [<https://sanerc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/04/Hem%C5%9Firelerin-Tan%C4%B1Tedavi-ve-Bak%C4%B1m-Uygulamalar%C4%B1-S%C4%B1ras%C4%B1nda-T%C4%B1bbi-Hata-Oranlar%C4%B1n%C4%B1n-De%C4%9Ferlendirilmesi.pdf>]. Erişim Tarihi: 09/09/2016.
- KAHRİMAN İ, ÖZTÜRK H (2016). "Tıbbi Hatalar ve Nedenleri" *Tıbbi Hatalar ve Hasta Güvenliği Eğitim Rehberi*. Ed: Öztürk H, Kahriman İ, İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, s.:1-23,28-29.
- KARACA A, ARSLAN H (2014). Hemşirelik hizmetlerinde hasta güvenliği kültürünün değerlendirilmesine yönelik bir çalışma. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, **1**(1): 9-18.
- KARAGÖZOĞLU Ş (2005). Bilimsel bir disiplin olarak hemşirelik. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, **9**(1): 6-14.
- KARATAŞ S (2012). Tıbbi müdahalelerin hukuka uygunluğu sorunu. Erişim Adresi: [<http://www.dayanirsagkan.av.tr/yayinlar/T%C4%B1bbi%20M%C3%BCdahalelerin%20Hukuka%20Uygunlu%C4%9Funu%20Sorunu.docx>]. Erişim Tarihi: 07/02/2017.
- KARSH BT, ESCOTO KH, BEASLEY JW, HOLDEN RJ (2006). Toward a theoretical approach to medical error reporting system research and design. *Applied Ergonomics*, **37**(3): 283-295.
- KESSELS-HABRAKEN M, VAN DER SCHAAF T, DE JONGE J, RUTTE C (2010). Defining near misses: Towards a sharpened definition based on empirical data about error handling processes. *Social Science and Medicine*, **70**(9): 1301-1308.
- KOHN LT, CORRİGAN JM, DONALDSON MS (1999). To Err is Human: Building a Safer Health System. Institute of Medicine Committee on Quality of Health Care in America. National Academy Press, Washington.
- KRIZEK TJ (2000). Surgical Error. *Archives of Surgery*, **135**: 1359-1366.
- KURUTKAN MN (2009). Ölümcül Hataları Engelleme Programı. Sage Yayınevi, Ankara, s.:97,130,139,141.
- KÜÇÜK ALEMDAR D, YAMAN AKTAŞ Y (2013). Türkiye'de hemşirelik hizmetlerinde tıbbi hata türleri ve nedenleri, *TAF Prev Med Bull*, **12**(3): 307-314.
- KÜRŞAT Z (2008). Hemşirelerin hukuki sorumluluğu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, **1**: 293-322.
- LACHMAN VD (2007). Patient safety: The ethical imperative. *Medsurg Nurs*, **16**(6): 401-403.
- LAMB RM, STUDDERT DM, BOHMER RMJ, BERWICK DM, BRENNAN TA (2003). Hospital disclosure practices: Results of a national survey. *Health Affairs*, **22**(2): 73-83.
- LAWTON R, PARKER D (2002). Barriers to incident reporting in a healthcare system. *Qual Saf Health Care*, **11**: 15-18.
- LEAPE LL, LAWTHERS AG, BRENNAN TA, JHONSON WG (1993). Preventing medical injury, *Quality Review Bulletin*, **19**(5): 144-148.
- LEAPE LL (1994). Error in medicine. *JAMA*, **272**(23): 1851-1857.

- LEAPE LL (1997). A systems analysis approach to medical error. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 3(3): 213-222.
- MAHON SM (2011). "Screening and Detection for Asymptomatic Individuals" *Cancer Nursing: Principles and Practice*. Ed: Yarbrow CH, Wujcik D, Gobel BH. Jones and Bartlett Publishers, 7. Baskı, Canada, s.: 115-135.
- MAKARY MA, DANIEL M (2016). Medical error-the third leading cause of death in the US. *BMJ*, 353: i2139.
- MANKAN T, BAHÇEÇİOĞLU TURAN G, POLAT H (2017). Hemşirelik ve ebellek öğrencilerinde malpraktis. *HSP*, 4(2): 98-104.
- MAYO AM, DUNCAN D (2004). Nurse perceptions of medication errors: What we need to know for patient safety. *Journal of Nursing Care Quality*, 19(3): 209-217.
- McINTYRE N, POPPER K (1983). The critical attitude in medicine: the need for a new ethics. *British Medical Journal*, 287: 1919-1923.
- MEKHJIAN HS, BENTLEY TD, AHMAD A, MARSH G (2004). Development of a web-based event reporting system in an academic environment. *Journal of the American Medical Informatics Association*, 11(1): 11-19.
- MILLER A, CHABOYER W (2006). Captain and champion: nurses' role in patient safety. *Nursing in Critical Care*, 11(6): 265-266.
- MOSKOWITZ E, VELOSKI JJ, FIELDS SK, NASH DB (2007). Development and evaluation of a 1-day interclerkship program for medical students on medical errors and patient safety. *American Journal of Medical Quality*, 22(1): 13-17.
- MRAYYAN MT, SHISHANI K, AL-FAOURI I (2007). Rate, causes and reporting of medication errors in Jordan: Nurses' perspectives. *Journal of Nursing Management*, 15(6): 659-670.
- NAMAL A (2015). Etik Teorileri Işığında Tıpta Etik İnkilemler ve Etik Karar Verme Süreci. Erişim Adresi: [<http://istanbultip.istanbul.edu.tr/ogrenci/wp-content/uploads/2015/01/T%C4%B1bb%C4%B1n-%C4%B0lk-D3-424-Prpf.-Dr.-F.-Ar%-C4%B1n-Namal-Etik-Vakalar-3.pdf>]. Erişim Tarihi: 15/10/2017.
- NCC MERP (2017). What is a medication error?. Erişim Adresi: [<http://www.nccmerp.org/about-medication-errors>]. Erişim Tarihi:03/08/2017.
- NCI (2017). NCI Dictionary of Cancer Terms. Erişim Adresi: [<https://www.cancer.gov/publications/dictionaries/cancer-terms?expand=R>]. Erişim Tarihi: 03/09/2017.
- NIEMEYER M (2018). Effective patient safety education for novice RNs: A systematic review. *Journal of Nursing Education and Practice*. 8(3): 103-115.
- NPSF (2017). Patient Safety. Erişim Adresi: [<http://www.npsf.org>]. Erişim Tarihi: 03/02/2017.
- OFLAZ F (2011). "Hemşirelerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları" III. *Sağlık Hukuku Kurultayı*. Ankara Barosu Yayınları, Ankara, s.:406-415.
- OĞUZ NY (2004). Yüksek riskli bir mekan: Sağlık kuruluşu. *Tıp Dünyası*. Erişim Adresi: [<http://www.ttb.org.tr/TD/TD116/14.php>]. Erişim Tarihi: 04/04/2017.
- OĞUZ NY, TEPE H, BÜKEN NÖ, KUCUR DK (2005). Biyoetik Terimleri Sözlüğü, Türkiye Felsefe Kurumu, 1. Basım, Ankara.
- OVALI F (2010). Hasta güvenliği yaklaşımları. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 1: 33-43.
- ÖZ F(2004). Sağlık Alanında Temel Kavramlar. İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., Ankara, s.:52.
- ÖZATA M, ALTUNKAN H (2010). "Hemşirelikte Tıbbi Hataya Eğilim Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geçerlilik Güvenilirlik Analizinin Yapılması" 2. *Uluslararası Sağlıkta*

- Performans ve Kalite Kongresi Bildiriler Kitabı*. Ed: Kırılmaz H. T. C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Baydan Ofset, 1. Basım, Ankara, s.:415-432.
- ÖZCAN N, YAZICI Ö, İLHAN M (2016). “Tıbbi Hatalarda Mesleki ve Yasal Sorumluluklar: Tıbbi Hata Durumunda İzlenmesi Gereken Süreç ve Raporlama” *Tıbbi Hatalar ve Hasta Güvenliği Eğitim Rehberi*. Ed: Öztür H, Kahriman İ. İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, s.: 25-38.
- ÖZDEN MC (2017). Sorumluluk üzerine. Erişim Adresi: [http://danismend.com/kategori/altkategori/sorumluluk-uzerine/]. Erişim Tarihi:25/08/2017.
- ÖZER Ö, TAŞTAN K, SET T, ÇAYIR Y, ŞENER MT (2015). Tıbbi hatalı uygulamalar. *Dicle Tıp Dergisi*, **42**(3): 394-397.
- ÖZGÖNÜL ML (2010). Türkiye’de Tıp Etiği ve Hukuk Açısından Tıbbi Hata Kavramı. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Tarihi ve Etik Doktora Tezi. s.:2,7,16.
- ÖZKAYA N, YILMAZ R, ÖZKAYA H, CAN M, PAKİŞ İ, YILDIRIM A, ELMAS İ (2011). Tıbbi uygulama hatası iddiası ile Adli Tıp Kurumu’na gönderilen 0-18 yaş grubu olguların değerlendirilmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, **46**(2): 151-158.
- ÖZPINAR B (2008). Tıbbi müdahalede kötü uygulamadan doğan hukuki sorumluluğun sebepleri ve sonuçları. *Ankara Barosu Dergisi*, **66**(3): 90-103.
- ÖZTÜRK H, KAHRİMAN İ (2016). “Hasta Güvenliği ve Yasalarda Yeri” *Tıbbi Hatalar ve Hasta Güvenliği Eğitim Rehberi*. Ed: Öztürk H, Kahriman İ. İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, s.:87-112.
- ÖZTÜRK YE, ÖZATA M (2013). Hemşirelerde örgütsel vatandaşlık davranışı ile tıbbi hataya eğilim arasındaki ilişkinin araştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **18**(3): 365-381.
- POLAT O (2015). Tıbbi Uygulama Hataları. Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- PRONOVOST P, SEXTON B (2005). Assessing safety culture: guidelines and recommendations. *Quality and Safety in Health Care*, **14**: 231-233.
- PRONOVOST PJ, THOMPSON DA, HOLZMUELLER CG, LUBOMSKÍ LH, MORLOCK LL (2005). Defining and measuring patient safety. *Critical Care Clinics*, **21**: 1-19.
- RAY SL (2006). Whistleblowing and organizational ethics. *Nursing Ethics*, **13**(4): 438-445.
- REASON J (2000). Human error: Models and management. *BMJ*, **320**: 768-770.
- SANDARS J, COOK G (2007). ABC of Patient Safety. Blackwell Publishing, USA.
- SARAY KILIÇ H, ÖZHAN ELBAŞ N (2014). Araştırma bir eğitim ve araştırma hastanesinde çalışan hemşire ve doktorların hasta güvenliği hakkındaki bilgileri ve tıbbi hataların bildirilmesi hakkındaki görüşleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, **17**(2): 97-104.
- SAS (2015). Sağlıkta Akreditasyon Standartları. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı, Ankara.
- SAVAŞ H. (2012) Komplikasyon- tıbbi hata ayrımı nasıl yapılır? *Sağlık Yönetimi ve Eğitimi Dergisi*, **5**(57): 34-36.
- SAVAŞ H (2013). Yargıya Yansıyan Tıbbi Müdahale Hataları, Tıbbi Malpraktis- Tıbbi Davaların Seyri ve Sonuçları. Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, s.:48,57.
- SAYIM F (2015). Sağlık sektöründe etik dışı alana girebilecek yaygın uygulamalar ve sınıflandırma. *Akademik Arge Dergisi-Sosyal Bilimler*, **15**: 57-65.
- SCHIMMEL EM (1964). The hazards of hospitalization. *Annals of Internal Medicine*, **60**: 100-110.
- SEREN İNTEPELER Ş (2014). “Risk Yönetimi” *Hemşirelik Hizmetleri Yönetimi*. Ed: Tatar Baykal Ü, Ercan Türkmen E. Akademi Basın ve Yayıncılık, İstanbul, s.:333-359.

- SEREN İNTEPELER Ş, DURSUN M (2012). Tıbbi hatalar ve tıbbi hata bildirim sistemleri, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, **15(2)**: 129-135.
- SEWELL M, ADEBIBE M, JAYAKUMAR P, JOWETT C, KONG K, VEMULAPALLI K, LEVACK B (2011). Use of the WHO surgical safety checklist in trauma and orthopaedic patients. *International Orthopaedics*, **35(6)**: 897-901.
- SINGER S, TUCKER A (2005). Creating a Culture of Safety in Hospitals. Erişim Adresi: [http://iis-db.stanford.edu/evnts/4218/Creating_Safety_Culture-SSingerRIP.pdf]. Erişim Tarihi: 07/02/2017.
- SKS (2015). Sağlıkta Kalite Standartları Hastane. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı, 1.Baskı, Ankara.
- STAVROUDİS TA, MİLLER MR, LEHMANN CU (2008). Medication errors in neonates. *Clinics in Perinatology*, **35(1)**: 141-161.
- STEEL K, GERTMAN M, CAROLİNE C, ANDERSON J (1981). Iatrogenic illness on a general medical service at a university hospital. *The New England Journal of Medicine*, **304(11)**: 638-642.
- STROLL AA, LONG AA, BOURKE VJ, CAMPBELL R (2017). Etik Kuramları. Çeviri Ed: TÜRKERİ M. Lotus Yayınevi, 4. Baskı, Antalya.
- SUR H, ÖZSARI H, SAY B (2013). "Hasta Güvenliği" *Hastane Yönetimi*. Ed: Sur H, Palteki T. Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, s.:509-520.
- ŞENTÜRK SE (2013). Meslek Olarak Hemşirelik ve Hemşirelikte Etik İlkeler. Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- TARIM M (2013). "Tıbbi Risk Yönetimi" *Hastane Yönetimi*. Ed: Sur H, Palteki T. Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, s.:553-561.
- TAYLAN S, ALAN S, KADIOĞLU S (2012). Hemşirelik rolleri ve özerklik. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, **14**: 66-74.
- THOMASSEN STORESUND A, SØFTELAND E, BRATTEBØ G (2014). The effects of safety checklists in medicine: A systematic review. *Acta Anaesthesiologica Scandinavica*, **58(1)**: 5-18.
- TOADER E, DAMIR D (2014). Medical responsibility as moral and ethical foundation for the professional conduit. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, **149**: 955-961.
- TOKAÇ M (2008). Türk tıp tarihine ait belgelerde hasta güvenliği. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Erişim Adresi: [<http://www.sdplatform.com/Dergi/120/Turk-tip-tarihine-ait-belgelerde-hasta-guvenligi.aspx>]. Erişim Tarihi: 09/07/2017.
- TORLAK Ö (2012). "Sorumluluk Kavramları ve İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları" *İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve Etik*. Ed: Torlak Ö, Dalyan F. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir, s.: 2-25.
- TRAINA F (2009). Medical malpractice: The experience in Italy. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, **467(2)**: 434-442.
- TTB (2011). Füsün Sayek TTB Raporları, Hasta Güvenliği: Türkiye ve Dünya. Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 1. Baskı, Ankara, s.:27,37,38,81-83,91.
- TTB (2012). Hekimlik Meslek Etiği Kuralları. Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.
- TDK (2017). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Erişim Adresi: [<http://www.tdk.gov.tr>]. Erişim Tarihi: 14/08/2016.
- TÜTÜNCÜ Ö, YAĞCI K, KÜÇÜKUSTA D (2006). Toplam kalite yönetimi kapsamında hasta güvenliği ve akreditasyon: Tıbbi laboratuvarlar değerlendirmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **8(4)**: 286-302.
- UHR J (1999). Three accountability anxieties : A conclusion to the symposium. *Australian Journal of Public Administration*, **58**: 98-101.

- UNCU EM (2013). Eski Mezopotamya'da tıp. *History Studies*, 5(5): 107-118.
- UTLU N (2016). Hastane ortamında hemşirelerin etik yaklaşımı ve etik ikilemler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 29: 17-35.
- ÜLMAN YI (2010). Etik, biyoetik, hukuk: temel kavramlar ve yaklaşımlar. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1): 1-4.
- ÜSTÜN Ç (2009). Tıp'ta Etiğin Yerini Belirlemek (Türkiye Açısından Kısa Değerlendirme). *Ankara Barosu Başkanlığı Sağlık Hukuku Digestası Dergisi*, 1(1): 115-119.
- VANGEEST JB, CUMMINS DS (2003). An educational needs assessment for improving patient safety. *National Patient Safety Foundation White Paper Report*, 3: 1-28.
- VARJAVAND N, BACHEGOWDA LS, GRACEY E, NOVACK DH (2012). Changes in intern attitudes toward medical error and disclosure. *Medical Education*, 46: 668-677.
- VRBNJAKA D, DENIEFFEB S, O'GORMANB C, PAJNKIHARC M (2016). Barriers to reporting medication errors and near misses among nurses: A systematic review. *International Journal of Nursing Studies*, 63: 162-178.
- VINCENT C, YOUNG M, PHILIPS A (1994). Why do people sue doctors ? A study of patients and relatives taking legal action. *The Lancet*, 343: 1609-1613.
- VINCENT C (2011). *The Essentials of Patient Safety*. BMJ Books. 2nd Edition, London, s.:5.
- VRIES EN, PRINS HA, CROLLA RM, OUTER AJ, ANDEL G, HELDEN SH, SCHLACK WS, PUTTEN A, DIJLGRAAF MGW, SMORENBURG SM (2010). Effect of a comprehensive surgical safety system on patient outcomes, *N Engl J Med*, 363(20): 1928-1937.
- WAYMAN KI, YAEGER KA, SHAREK PJ, TROTTER S, WISE L, FLORA JA, HALAMEK LP (2007). Simulation-based medical error disclosure training for pediatric healthcare professionals. *Journal For Healthcare Quality*, 29(4): 12-19.
- WEISSMAN JS, ANNAS CL, EPSTEIN AM, SCHNEIDER EC, CLARRIDGE B, KIRLE L, RIDLEY N (2005). Error reporting and disclosure systems. *JAMA*, 293(11): 1359-1366.
- WHO (2008). Safe Surgery Saves Lives. Erişim Adresi: [<http://content.wkhealth.com/link-back/openurl?sid=WKPTLP:landingpage&an=01437870-200807000-00007>]. Erişim Tarihi: 05/06/2016.
- WHO (2009). The Conceptual Framework for the International Classification for Patient Safety Version 1.1 Final Technical Report. Erişim Adresi: [http://www.who.int/patientsafety/taxonomy/icps_full_report.pdf]. Erişim Tarihi: 08/08/2017.
- WHO (2012). Information Model for Patient Safety Incident Reporting Systems Expert Review Meeting: Summary Report. Erişim Adresi: [http://www.who.int/patientsafety/implementation/IMPS_summary-report.pdf]. Erişim Tarihi: 08/08/2017.
- WHO (2017). Patient safety, From information to action, Reporting and learning for patient safety. Erişim Adresi: [http://www.who.int/patientsafety/implementation/reporting_and_learning/en/]. Erişim Tarihi: 08/08/2017.
- WITMAN AB, PARK D, HARDIN S (1996). How do patients want physicians to handle mistakes? *Arch Intern Med*, 156: 2565-2569.
- WOLF ZR, HUGHES RG (2008). "Error Reporting and Error Disclosure" *Patient Safety and Quality: An Evidence-Based Handbook for Nurses*. Ed: Hughes RG. AHRQ Publication, Chapter 35, Rockville.
- WONG J, BEGLARYAN H (2004). Strategies for Hospitals to Improve Patient Safety : A Review of the Research. Erişim Adresi: [http://www.dphu.org/uploads/attachements/books/books_331_0.pdf]. Erişim Tarihi: 06/09/2017.

- WYATT RM (2016). Patient safety systems chapter: A must-read. *Quick Safety*, **22**: 1-4.
- YALÇIN Ş, ACAR A (2010). “Avrupa Birliği Ülkelerinde Hasta Güvenliği ve Güvenli Hastane İlişkisi” II. *Uluslararası Sağlıkta Kalite ve Performans Kongresi Bildiriler Kitabı*. Ed: Kırılmaz H. T. C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Cilt 1, Ankara.
- YALVAÇ G (2012). “Hukuksal açıdan tıpta uygulama hataları” *Medikolegal Düzlem Tıpta Uygulama Hataları*. Ed: Bilge Y, Geçim E. Ofset Digital, 1. Baskı. Ankara, s.:16-22.
- YILDIRIM A, AKSU M, ÇETİN İ, ŞAHAN AG (2009). Tokat ili merkezinde çalışan hekimlerin tıbbi uygulama hataları ile ilgili bilgi, tutum ve davranışları. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, **31**(4): 356-366.
- YILDIRIM G, KADIOĞLU S (2007). Etik ve tıp etiği kavramları. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, **29**(2): 7-12.
- YILDIRIM Ö (2008). Sağlık Kuruluşlarında İnsan Faktörü Mühendisliğinin Önemi ve Hasta Güvenliği Alanında Uygulama Örnekleri. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yöneticiliği Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- YİĞİTBAŞ Ç, OĞUZHAN H, TERCAN B, BULUT A, BULUT A. (2016). Hemşirelerin malpraktis ile ilgili algı, tutum ve davranışları. *Anadolu Kliniği*, **21**(3): 207-214.